

Любов ДРОФАНЬ
завідувач відділу ІПСМ,
кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник

ВАЛЕНТИНА ДАВИДЕНКО. ТРИПТИХ МУЗ

I

Я давно мріяла подивитися ці картини, бо про них уже склала уявлення з віршів — яких так просто, з наскоку, не зрозумієш, з пісень на її слова, які в авторстві й у виконанні Івана Тараненка заворожують ритмічно складною мелодикою і вигадливим ритмом. А тому йшла на цю виставку, сповнена радісного, майже дитинного очікування дива, йшла на зустріч з величною Музою, ім'я якої чи то Поезія, чи то Живопис, чи то Музика. У з'яві чи в ірреальності, чи в моему сприйнятті навколшнього, але щось змінилося, щойно переступила поріг.

Чітко відбиваючи кастаньетами, закружляли у фламенко лінії, півняво зашурхотіли морські краплі, посипалося збуджене свободою листя, у звихреному просторі промайнули тіні фортець, облич, кінських грив, згасаючі сліди вогнених плям, урвищ з потоками почуттів, відгуки Шопенівських мелодій і ще багато такого, що лише на мить виринуло, щоб знову потонути у глибинах підсвідомого. Певно, через мистецтво пензля Всевишній подарував нам можливість побачити як у краплі води світ, переломлений у міради світлів. Або розгледіти те, повз що пробігаємо у марноті щоденній, не оглядаючись, не шкодуючи за раз і назавжди втраченим. Полотна, вірші, музика так сплелися в єдиному пориві осяяння, що виокремити з цілісного якийсь складник — це значить втратити особливий чар її творчості. Споглядаючи полотна, виникає непереборна спокута з мозаїки її поетичних образних кодів втворити власну експресію, можливо навіть із суб'єктивною сугестією. Не втримуєш і даю волю розбурханій уяві.

Уже запахла осінь Егейського моря, піна якого приховує замулені амфори й намистинки венеційського скла, та варто лише боязко відгнунути пропахлий лускою сувій століть, як постане наївне дитинство Землі, а певно, й нашого дитинства. Бо сіль оцих миль з бурим йодом глибин — трохи з крові й чорнил. Не пишуть лазурні тони без каміння і піни. Те видиво первородного світу не розчиняється, воно живе своїм життям — Ангеле, лиш Його ім'я дихає на вустах. Та хто хороводи світліл рухає звуками флейти? Певне ж, поет чи святий — на Березі Вічності, в намоленому притулку. Тільки тінь по лицьо промайне, викличе згадку примарну, нашепче рими грім колісниць. А може, обрис тонкий, срібний виток монограми — знак однієї руки? Та від тонких блискавиць виноградним вогнем, золотавим вином шипить горизонт і химерить безсонням по лицьях.

З туги фантазій і відстаней незлічених народжується Майстер Снів, який кулею своєю скляною освічує патриціанське місто, де народжується Барва, що влітається у химерії слів, злігає у зеленаві небеса, губиться у погляді ніжного жалю услід і розчиняється в імлаві вечорів, вигадці, сні, музичному оркестрі. Нюанси настрою від Франча і Ботічеллі лягають на папір. Чується запах зливи, що близько. В горах, як в обрисах рисі — настороженість. Але ця рись не полює, несе вогку вохру на лапках. І на мастихін кладеться слово, витримане в єдиному стилі, і тоді можна зором кішки гірської і лапкою пензля вільно гуляти по скелястих карнизах. Та все це на камені скель просльозиться в тонкій акварелі.

Так про що це я? Про вигадки снів, чи про простір, вихоплений у всевладній ночі білою лампою? [1]. А можливо, про липень, який у смарагді і синьці трясовинно засмоктує пензлі, думки, кольори? Ні, ні, тільки не кольори, вони так рвучко бузково і насичено глибинно виринають з надр полотна, і просочуючись крізь павутинку кожного дюйма свідомості, вдаряють у ніздрі вогким хвилюючим духом пізнання, пізнання себе у таємничому весевіті.

Приглушені тони дещо стримують феєрверк кольорової палітри, наївна простота і відвертість прикриті долонею ніжного ангела. Ось бачимо профільний силует світлорусявої дівчини, яка війнула своєю юністю, оминувши нас і тримаючи перед собою розкриту парасольку, крізь яку споглядає омите дощем місто. Сповнене тонких золотавих барв, полотно дихає чистотою і спокоєм. Та образ цей, такий благодатний і недоторканий для нас, може розгнівати непоступливого художника там, у задзеркаллі полотна:

І маестро похмурий
неохоче поставить мольберт
і натягне берет,
Ціє й докине: «Яка ж недоречна
твоя парасолька
й балетки
із крильцями атласних лент!»

Картини переходять у строфи, а строфи у картини, і так народжується сакральна музика, яка лине просто в навістіж відчинену душу.

«Хвиля, яку випромінювали твори, живила і спонукала — то ж я спіймав себе на думці: я не в буденності, не в побутовізмi змісту. Я в сфері сигналів», — написав Микола Стороженко [2]. Роздумую над цими словами Майстра, який визнав Валентину Давиденко, — о, що то за окрилення душі, коли вона може творити вільно у розкутому просторі гармонії і розуміння!

У якому ж просторі перебувала я? Прагну дещо осягнути творчу манеру мисткині, тож аналізую, змінюючи на уявному мольберті полотно за полотном. Палітра більше тяжіє до монохромності, до тонального аскетизму. Барви дещо притишені, розмиті, вкриті сльотавим серпанком, творячи атмосферу причетності до чогось інтимно нетривкого. Лінії нечіткі, губляться, розчиняються в інших лініях, подекуди нагромаджуються, щоб створити новий образ. Але лише тонкий натяк, нічого не проголошується, а тим більше не нав'язується, дається вільний простір для уяви і фантазії. І цей простір вільний, в ньому легко дихається, а вітер причісує трави, гриву гордого лева, куйовдить золотокудре волосся замряної юнки, здіймає легкий бриз на хвилях, напинає вітрила хмар, грається пружними звуками. Все рухається у нестримному пориві, кружляє і спонукає прогулятися знайомими ще зі снів пейзажами.

А спинившись на мить, можна розказати цілу історію, відшукавши «у мінливості земного перебування істинні смарагди завжди приховані». Тож слухайте:

Валентина Давиденко

...Зовсім недавно жив старий художник
у Каневі.
Бачили, як на захід сонця
він прав у ночвах за хатою свої полотна.
Не мав за що купити нової шматини,
то записував старі пейзажі.
Не міг же не малювати!
Я бачила потім лише один — «Захід сонця».
Чи хто сказав йому за життя,
що то — Рай?
Раз по раз відкриваю чесноти скромності —
смарагди утаємничені.
Нерозголошені подвиги. Невідомі шедеври.
Звитязців, які творять множини Світобудови,
дотримуючись Господньої досконалості.
Строфою, барвою, поривами духу.

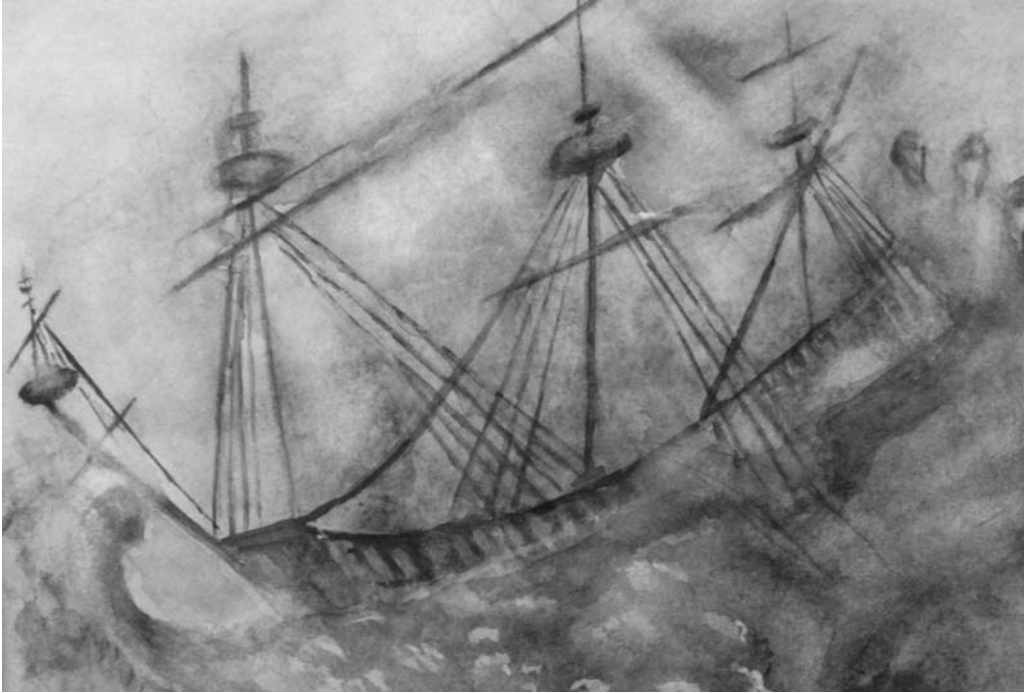
II

То як же творять звитязці, наприклад, строфою? Спробуємо розібратися або бодай хоч наблизитися до тлумачення химерних строф, які не даються до розуміння, вислизують під «мерехтливий перестук підборів» та «синкопи сердечні». От вже ці синкопи — так і прагнуть порушити всі злагоджені гармоній звуки, враз їх урвавши! Метроном часу закапризував, і вже не можна встигнути, а тим більше втрапити, за його наростаючим ритмом, вигадливим темпом, різними акцентами. Тож нічого іншого не лишається, як не зважати на «трояндове сяйво» і «мигтіння світлотіней» та піддатися чарам споглядання за тим, як «струмує ефір слів і нот». Ну хоч би такі рядки («Медитація»):

Над ставком благоденка хижка з очерету.
Берег Вічності, намолений притулок.
Може, схимник, може, Байда, там мій предок
то на кобзі награв, то медитує.

Читаєш і вже налаштуєшся на щось таке зі старовини, згадка про яку лоскоче генну пам'ять, вишумовує патріотизмом. І ці читацькі сподівання виправдовуються:

Як нірвана — серпанкові вічні води,
Повна тиша і на березі, і в серці.
Десь нащадкам ніби снилася свобода,
значить, варто було вистояти в герці!
То й життя не жаль... Он цвіт хрещатий
тут насіявсь, щира кобза наспіває
про нащадків, тільки б слухав...

І вже заколисаний славою предків звияжних, сучасний нащадок прагне щось почути про себе, про свою волю до свободи, а може, й дізнатися найлегший шлях до омріяної свободи. Та ба! З високості ми гупаємо в невшісну реалію і потрапляємо в самісіньку багноку нашого загідженого бездуховністю життя. Ми опиняємося в нічному переході і бачимо перед собою не горду поставу сучасного козака, а малого кволого жебрака:

...То ж нащадок
до лахміття цуценятко пригортає.
Як пірвана — ніч в підземнім переході,
сонне личко (біла квітка анемії),
лиш замуране пилюкою свободи,
як у ангела, що й песика жаліє...

Розчаровані? Крах ілюзії? Так, невшісна картина, але яка соковита на барви, тонка за спостереженнями словесна палітра! Достатньо лише одного штриха — і повне уявлення про те, де ми є і хто перед нами: дитя в лахмітті з обезкровленим («біла квітка анемії»), сонним, «замурзаним пилюкою свободи» личком. Тендітне тільце ніжно пригортає до себе песика, і нам уже хочеться сподіватися, що то не малий зневірений прохач, а сам ангел спустився з небес, щоб нагадати нам про самих себе. Але де гарантія того, що згадавши, ми не впадемо у відчай?

Отож не встигаємо отямитися від хвилі асоціативних почуттів, як натрапляємо на інше, що приготувала нам авторка («Досвід левітацій. Родинна балада»). Цього разу вона з наївною відвертістю оповідає про доньку, про себе і свою матір, зрештою, про своє життя в цьому світі. Може, їй забракло розуміння у вузькому колі і захотілося прокричати на весь світ. А можливо, це свого роду заклик до сповідальності. Чи вже несила втримати в собі множинність, що має здатність збільшуватися. Хай там як, але, певно, цей вірш навіяв Ференц Ліст:

Ця мерехка намистинка на шийці, і блідість, і млість.
Хлопчик закоханий, давні віки на картинах —
все відлунає, як, може, замислював Ліст.
Чорний рояль, перші драми, одвічні, дитинні.
Та фортеп'яний каскад з-під тонкої руки —

це все про доню, але коли плине розповідь про маму, тремтливий образ якої відлунається в онуці, враз змінюється інтонація:

Бачу я там: у тонесенькій сукні стоїть
мама моя, наче птаха у виріях інших.
В карому погляді доні зринає її
погляд ясний. І збивається ритм мого вірша.

І справді — поетична мелодика далі набуває нового звучання («Я порушу цей ритм і влечу!»), — обіцяла поетеса і в іншому творі), домінує білий вірш, і вже жодного натяку на якусь риму, бо що може бути кращим за тонкий співучий голос найріднішої людини, який озивається на самому дні серця «золотим сопрано наддніпрянських сумних опер». І щемливу сповідь про батьків неможливо вмістити у прокрустове ложе канонічних строф. Та настає мить, і потрібно згортати сувої пам'яті, набувши у їх прочитанні досвіду левітацій (саме у множині, тобто такі практики не поодинокі!), коли свобода огортає своїми надійними крилами:

Так досвід левітацій розмикає роки.
У вечірню залу під арки акацій
я вертаюся знову з-поза ріки.
Безнадійно закоханий ледь засмучений
молодий піаніст
усміхається мрії з каскадом кучерів.
...І триває, триває це щастя
Під назвою: «Втіха». Ліст.

Так замкнулося коло і відбулося повернення «з-поза ріки». А спричинив таку мелодіку все той же Ліст, своїм меланхолійним твором, у чомусь мовби недосказаним, позбавленим останнього завершального акорду. Слідом за поетесою я також занурилася у цю мелодію, сповнена надії позбутися обридливої гравітації і розчинитися у вільному леті:

В скляному колі золота свіча
від гілки відхилялася, летіла
А потім я...

III

А мелодія, розпочата віршем і полотном, продовжує звучати і такої ж складної ритміки. Поєднання джазу, року і академічного симфонічного оркестру, тобто дивовижний симбіоз натхненного неспокійного саксофону, рвучкого барабана, ліричної витонченої скрипки і впевненого у безмежних можливостях роаяля.

Кожний звук доповнює і розширює звучання іншого інструмента, який відбувши свою домінуючу партію, віддає першість іншому. І народжується чуттєва музика — ні, не просто музика, а пісні, композиції. Складна ритмічна організація, переходить і переливи широких звукових діапазонів, від голосного звучання до ледь чутних вібрацій, багаті імпровізації. І вже Валентина Давиденко заговорила мовою музики, палітра і слова перетворилися у віртуозному втіленні Івана Тараненка на ноти. Я вловила в оркестровому виконанні і яскраві ритми блюзу, і запальні ноти рок-н-ролу, і свінгову ритміку, та й узагалі дивовижне поєднання українських естрадних традицій з африканським кантрі, що, певно, дасть змогу в майбутньому говорити про особливий Тараненківський стиль.

А зараз композитор і виконавець, не скрутий рамками одного напрямку чи стилю, через музику допомагає глибше відчувати строфіку поезії Валентини Давиденко, пізнати і її малярські роботи, а отже, наблизитися до її ества, до сокровенного. Дихалося в такт музики, сповненої внутрішньої сили, філософської зосередженості, це справді феєричний сплав мелодійності, імпровізації, людського голосу, а ще сплав різних за технікою виконання і можливостями інструментів.

«Надією пройнятий ф'южн-проект «Майстер снів», — розповідав Іван Тараненко. — В ньому поєдналися кіно, хореографія, вірші, скульптура, спів. На сцені незвичайний склад: струнний квартет, контрабасист, барабанщик, перкусіоніст, баяніст, бандурист, піаніст, співачка. Це симбіоз джазу і популярної музики, особлива подача — співана поезія. Насамкінець я зміг передати настрої і зміст, закладені у віршах. Іноді Валентина, може, не вкладає божественну ідею, але я бачу саме цю «підкладку», наприклад, у рядку «Зеленаві твої небеса» слово Твої сприймаю з великої літери, тобто уявляю зеленаві Господні небеса. Коли цю пісню співаю, то переповнююсь саме Небесною благодаттю» [3].

Але тут уже довго не писатиму, тут треба тільки слухати і дивитися ф'южн-феєрію «Майстер снів». Тож нехай звучатимуть «Зеленаві небеса», «Синій купол капели», «Звір», «Ми колись тут були», «Золота свіча», «Є планета чужа» — всього і не перелічиш. І лишається повторити слова Валентини Давиденко:

О, множина героїв! О, самота поетів
Ще додає відваги і викликає подив.
Може, ніхто й не кине квітку за біль і ризик,
а все ж це і був мій вихід з косинкою у поклони
рідним по крові...

Завіса. Але не кінець. Для рідних по крові.

1. Йдеться про збірку поезій: Давиденко В. Білу лампу внесу тобі в ніч. — К., 2012.
2. Стороженко М. Поверни Священний рай // Давиденко В. Білу лампу внесу тобі в ніч. — К., 2012. — С. 105.
3. Коскін В. Іван Тараненко: кому потрібні українські композитори? — Режим доступу: <http://uajazz.com/2008/10/ivan-taranenko-interview/>.

Анотація. Поетеса, перекладач, журналіст, художник, автор фільмів про українських художників. Це все грані творчого обдарування Валентини Давиденко, яка живе з нами в одному часі і просторі. Дано спробу розглянути її картини крізь призму її поетичної візії, проаналізувати особливості поезії, що лягли в основу ф'южн-феєрії «Майстер снів» джазового композитора і виконавця І. Тараненка.

Ключові слова: приглушені тони, наївна простота і відвертість кольорової палітри, поетична мелодика, ф'южн-феєрія.

Аннотация. Поэтесса, переводчик, журналист, художник, автор фильмов об украинских художниках. Это все грани творческой одаренности Валентины Давиденко, которая живет с нами в одном времени и пространстве. Дана попытка рассмотреть ее картины сквозь призму ее поэтического видения, проанализировать особенности ее поэзии, которая легли в основу фьюжн-феерии «Мастер снов» джазового композитора и исполнителя И. Тараненко.

Ключевые слова: приглушенные тона, наивная простота и открытость цветовой палитры, поэтическая мелодика, фьюжн-феерия.

Summary. Valentyna Davydenko is a poet, translator, artist, film producer about Ukrainian artists. These are the faces of her creative talent. It is an effort to view her paintings through the prism of her poetry, to analyze its specifics. It was laid in the basis of «Master of dreams» fusion extravaganza by Igor Taranenko jazz composer and artist.

Keywords: muted tones, naive simplicity and openness of the color palette, fusion extravaganza.